

Во последните децении на по-возрасните граѓани три пати, а на средните и помладите генерации барем два пати им се менуваат критериумите и стандардите кои се важечки и вредностите во кои треба да веруваат. Повозрасните генерации кои заодуваа во школо, било српско или бугарско, часовите им започнуваа со оче наш, а го завршија школувањето колнејќи се во верноста кон единствената партија. Приватната сопственост од неприкосновен услов без кој не се може, за неколку години го преслекоа во ново убедување дека нема подобро од општествената/државна сопственост создадена преку национализација, колективизација/селски задруги и диктатура на авангардата на работничката класа. По две-три децении и овој општествено-економски модел почна да троктира, па толку лудо и незаборавно се вљубивме во пазарот, што комплетно забравивме дека имаме потреба и од малку држава. Всушност, со сите случувања толку е пренагласена улогата на приватната иницијатива што сосема се избриша границата/црвената линија меѓу пазарот и државата, меѓу приватните и јавните интереси.

Парите и правењето богатство на било кој начин, станаа единствен диктат кој ги покренува и ги одредува општествените процеси, но и нова вредност/црква во која треба да се верува. Укажувањата кои потсетуваат на потребата од општи добра, или на работи кои не се купуваат со пари, поточно не се изнесуваат на пазар станаа неважни, скоро тривијални. Целосната отсутност на духовни/морални вредности кон кои неопходно гравитира секое општество, придружено со тотално дерогирање на пазарните закони и вредности, произведе една мутирана квази-елитна структура.

Но, изгледа не разбравме една стара турска поговорка која вели: "од селанец бег не бидува и ако биде не го личи", па во искривениот амбиент парадигма станува погрешниот пример. Фикото бесрамно се прикажува/продава за мерцедес, а жабата гледајќи како го потковуваат коњот и таа подига нога. Сивата економија станува посилна од официјалната, обичајното право подоминантно од формално важечкото право.

Немањето пазар на краток рок потхранува неодговорна, нахална олигар-

Љубомир КЕКЕНОВСКИ

*Rizi kot vari ra
vo obrat en razmer
so znaewet o*

I rvi ng FI [ER

ИЗГЛЕДА НЕ РАЗБРАВМЕ ЕДНА СТАРА ТУРСКА ПОВОРКА КОЈА ВЕЛИ: "ОД СЕЛАНЕЦ БЕГ НЕ БИДУВА И АКО БИДЕ НЕ ГО ЛИЧИ", ПА ВО ИСКРИВЕНИОТ АМБИЕНТ ПАРАДИГМА СТАНУВА ПОГРЕШНИОТ ПРИМЕР. СИВАТА ЕКОНОМИЈА СТАНУВА ПОСИЛНА ОД ОФИЦИЈАЛНАТА, ОБИЧАЈНОТО ПРАВО ПОДОМИНАНТНО ОД ФОРМАЛНО ВАЖЕЧКОТО ПРАВО. И БИЗНИСМЕНИТЕ И РАБОТНИЦИТЕ СИ ИЗГРАДИЈА СВОЕ МОТО. ЗА ПРЕТПРИЕМАЧИТЕ/МЕНАѢРИТЕ ВАЖИ ПРАВИЛОТО ДЕКА НЕМА БИЗНИС АКО НЕ Е БИЗНИС СО ДРЖАВАТА, А ЗА РАБОТНИЦИТЕ ВАЖИ ДЕВИЗАТА - НЕМА РАБОТА АКО НЕ Е ДРЖАВНА РАБОТА. КОГА НЕМА МЕЃУСЕБНО ФУНКЦИОНАЛНО ПОВРЗАНИ ИНСТИТУЦИИ, КОГА НЕМА СИЛНИ ИНТЕРЕСНИ/ЕСНАФСКИ ОРГАНИЗАЦИИ, КАКО СИНДИКАТИ И СТОПАНСКИ КОМОРИ, НИТУ СТАБИЛНИ ПОЛИТИЧКИ ПАРТИИ, СЕ ОТВОРА БЕЗДНА. ВО ТОЈ ДЕРЕГУЛИРАН И ХАОТИЧЕН ПРОСТОР ВО КОЈ СЕ Е РАСПУШТЕНО И ДЕЗОРИЕНТИРАНО, САМО КРИМИНАЛОТ Е ОРГАНИЗАРАН.

хија, кабадахиски расположена, а на долг рок се произведува превртена слика/фатаморгана која се преведува во порака за новите генерации која гласи: ако може он, можам и јас, ако они прават така за да се збогатат/успеат ќе правам и јас.

Промовирањето на овој менталитет бодува очи и е опасен како инфекција и за странците. Од аспект на потенцијална

варот до последниот вработен на највисоки позиции во власта/државната управа.

Немањето пазар значи и отворање на уште еден пострашен процес на маргинализирање/негирање на сите професии. Бидејќи ако не можат да се валоризираат различните професии низ пазарните мерила и критериуми, никој никому не признава ништо, па тогаш не ти

тички и општествен ред, што ќе биде плод на еден широк политички консензус за една концентрациона влада која ќе работи по јасна/принудна агенда. Да избегнеме одново да се пишуваат програми за спас на државата, затоа што ние имаме толку многу заоставени обврски што сме ги заборавиле, што нивното безусловно спроведување треба да ни биде единствена обврска/програма барем за два следни мандата.

Додека очајнички се бориме за преживување, застрашувачки колку е голема регрутационата база на сите сиромашни/нереализирани интелектуалци, чесна интелигенција и разни ситни трговци кои би пробале, и тие да се качат на државниов рингишпил, демек ќе ја спасуваат државата. Уште колку нереализирани типови, настрвени ќе се месат накитени со тазе купени магистерски и докторски титули, како потенцијални невести за мажење кои трчаат за да го фатат бидермаерот што се фрла на сите свадби/избори.

Чудно ако после сите неуспеси не сфатија дека единствено е можно нешто суштински/радикално да се мени во општествениот модел, само преку постиг-

ЗНАЕЊЕ И УМЕЕЊЕ

корупција може да ги зарази и нив бидејќи на секоја непристојна понуда кон некој западен функционер или службеник да заработи нешто екстра, на што нема да плати данок станува мошне примамлива. Посебно за луѓе/човек кој доаѓа од општество каде фаволски тешко се доаѓа до непријавени/неоданочени пари, па и покрај високите плати, сепак немаат екстра приходи. До последната банка/пара крваво си ја заработува секој сам.

Кај нас платите можеби и не се така високи, но вкупните нерегистрирани приходи и сивата економија ни се enormно високи. Секој го продава своето место или тргува со него за да му работат некој, да земе нешто со компензација или во натура, да добие некоја дозвола, стипендија, вработување на блиски, евтини плацови... Затоа и бизнисмените и работниците си изградиле свое мото. За претприемачите/менаѢрите важи правилото дека нема бизнис ако не е бизнис со државата, а за работниците важи девизата - нема работа ако не е државна работа. Со тоа главното занимање/работата всушност е само хоби/занимација, а бизнисот е сè останато. Тоа е доминантното поведење од чу-

треба никаков занает, најважно е да си снаодлив.

Кога нема меѓусебно функционално поврзани институции, кога нема силни интересни/еснафски организации, како синдикати и стопански комори, ниту стабилни политички партии, се отвора бездна. Во тој дерегулиран и хаотичен простор во кој сè е распуштено и дезориентирано, само криминалот е организиран. Тоа го овозможува и потхранува интелектуалната проституција, на различни групи експерти/новинари кои работат по различни тарифи на оправдување или покривање на ваквите состојби. Образованието и науката незаинтересирано терцираат во целава претстава, бидејќи сè уште ги учат децава/луѓето што да мислат, наместо како да мислат.

По овој видлив консензус, да се заобиколи моралниот кодекс и пазарниот механизам за верификација на вредностите, јасно е дека не ќе можеме сами да се преведеме до европските структури ако не нè натераат/принудат на тоа од надвор.

Затоа (ќе) мора да има порадикален пресврт кон диктатура на законите и воспоставување на економско-поли-

нување транспарентен консензус и неоповиклива промена во индивидуалниот пристап кон државата на сите до последниот граѓанин.

После сите неуспеси, тешко е рационално да се објасни љубовта и вербата во Македонија. Но, во основа љубовта е ирационална работа па и не може/мора математички да се објасни. Веројатно, тајната се крие што сите луѓе со различни очи ја гледаат/доживуваат една иста работа. Ни требаат мали успешни примери, за да се поттикне надежта и вербата во подобро утре.

Дотогаш, после сите оние порази кои ги претрпуваме за професионалните оптимисти можеби најдобро ирационално образложение е онаа прикаска како малиот Трпе им објаснувал во школо зошто највеќе/единствено го сака Вардар. Го прашала учителката, добро Трпе, ја сакаш ли мајка ти, а малиов како од топ вели, не. Е, зошто го прашува пак учителката? Многу тепа, вели малиот Трпе. А го сакаш ли татко ти, упорно продолжува учителката? Не, повторно отсечно одговора Трпе. И он многу тепа. Е, зошто го сакаш Вардар, бе Трпе. Затоа што он никогаш не тепа - им објаснил учеников конечно на љубопитните.